

Do katere mere so upravičene razlike v zakonodaji in obravnavanju mladoletnih, mlajših polnoletnih in odraslih delinkventnih oseb

Sociološki vidiki

Dr. Katja Vodopivec — dr. Bronislav Skaberne

I. Kriminaliteta kot družben pojav

Družba je sistem odnosov, v katerega stopajo ljudje nujno v procesu proizvodnje. Toda ljudje niso samo pasivni objekt prirodnih in družbenih dogajanj, marveč ta dogajanja obvladujejo, zavestno regulirajo in menjajo.¹ Da pa bi mogli obvladovati prirodne in družbene pojave s skupnimi naporji, morajo prevzeti nase tudi določene omejitve v zadovoljevanju osebnih potreb.

Če bi posameznik živel sam, oddvojen od drugih ljudi, ne bi mogel delovati kriminalno. Ne samo zato, ker bi družbena ocena njegovih dejanj ne bila mogoča, marveč predvsem zato, ker ne bi moglo priti do trenj med načinom zadovoljevanja osebnih potreb in omejitvami, ki jih proti temu postavlja družbena skupnost. Kriminaliteta je torej pojav, ki nastaja kot posledica nasprotij med družbeno sprejetimi omejitvami osebnih interesov in posamezniki, ki teh omejitev ne sprejemajo. Kot družbeno realen pojav lahko ocenimo kriminaliteto kot pojav družbenega nereda.

Kriminaliteta je po svojem obsegu in vsebini odvisna od konkretnih družbenih in ekonomskih razmer, v katerih nastaja. Odvisna je od stopnje razvoja in ureditve družbeno-ekonomskega sistema ter od družbene osveščenosti — zrelosti ljudi, ki v konkretnem družbenem sistemu živijo. Zato želimo v grobih obrisih očrtati nekatere pogoje, ki v prehodnem obdobju v socialistični družbeni sistemu pogojujejo med drugim tudi delinkventno ponašanje posameznikov. Seveda pa se bodo ta izvajanja nanašala izključno le na nekatere pogoje socialistične družbene ureditve v FLRJ in jih ne nameravamo pospološtiti tudi na druge države s socialističnim družbeno-ekonomskim sistemom, ker za tako pospološevanje nimamo stvarne podlage.

Če se strinjam z Engelsom v tem, da je način razdeljevanja odvisen od količine proizvodov, ki jih je mogoče razdeliti, potem moramo priznati, da je ekonomski položaj pri nas, čeprav je danes mnogo ugodnejši, kot je bil pred vojno, vendarle še daleč od tega, da bi mogel zadovoljiti vse človeške potrebe. Pri tem ne smemo pojmovati potreb

zgolj v ozkem pomenu materialne eksistence, marveč jih moramo razumeti kot potrebe po vsesplošnem uveljavljanju telesnih in duševnih sposobnosti ljudi² ter njihovih čustvenih vezi do drugih oseb. »Človek se ne bori samo za kruh, za materialne dobrine, marveč tudi za svoj položaj v družbi, za spoštovanje in ugled, za družbeno afirmacijo, za enakost in enakopravnost z drugimi, za vsestransko sigurnost in podobno.³

Po drugi strani je kriminaliteta pojav, ki kaže na določeno neprilagojenost posameznikov normam, ki jih je sprejela konkretna družba. Če je družbeni razvoj pospešen zaradi različnih ekonomskih in družbenih sprememb, potem je prilagojevanje na nove življenske situacije toliko težje. Tako se odraža na primer proces industrializacije, ki je značilen za našo državo po osvoboditvi, zlasti v spremembah socialne strukture prebivalstva.

Migracija prebivalstva iz agrarnih okolišev v industrijska središča, stanovanjska stiska v mestih, novi delovni pogoji, različna delovna usposobljenost, postopna atomizacija družinskega življenja, nova doživetja in spoznanja novih možnosti, nova srečanja z ljudmi ustvarjajo v posameznikih nove potrebe, ki so večkrat povezane s hudimi duševnimi napetostmi (tenzijami).

Pogoji, v katerih ustvarjamo po osvoboditvi socializem pri nas, niso za vse in ne povsod enaki. Osebna zmogljivost posameznikov, njihova družbena osveščenost, poleg tega pa ekonomска in kulturna stopnja posameznih pokrajín, je različna. »To pa ni stvar, ki bi jo bilo mogoče rešiti v enem ali v desetih letih, marveč je stvar dolgotrajnega procesa v izpreminjanju odnosov med ljudmi«.⁴

Kriminaliteta je zato v naši družbi posledica objektivne stvarnosti. Ne moremo je šteti za ostank starega, temveč nastaja v naših specifičnih družbeno-ekonomskih od-

² Dr. Ljubo Bavcon: Kriminalna politika in njene tendence v socialistični družbi, Inštitut za kriminologijo univerze v Ljubljani 1958, str. 102.

³ Dr. Ljubo Bavcon, Problemi naše kriminalne politike. Pregled, Sarajevo 1960, str. 133, str. 138.

⁴ Zadaci socialne politike i mesto i uloga socijalnih službi, Socialna politika, Beograd 1959, št. 3, str. 3 in sl.

¹ Dr. Jože Goričar, Sociologija, Rad, Beograd 1960, str. 134.

nosih in »bi nastajala tudi v primeru, če bi pri ureditvi naše družbe optimalno izkoristili vse možnosti, ki jih daje sedanja stvarnost² (str. 105). »To obdobje vsebuje lastne korenine, iz katerih raste ta pojav«⁵.

II. Življenjske razmere delinkventne mladine

Tudi ponašanje mladih ljudi je rezultat njihovih osebnih zmogljivosti (potencialov) in življenjskih razmer, v katerih žive. Pri tem moramo upoštevati, da »zunanji vzroki, pogoji in okoliščine ne vplivajo na osebnost človeka mehanično, marveč se lomijo skozi njegovo psiho, karakter in temperament«⁶ ter se šele tako oblikovani odražajo v njegovem ponašanju.

V FLRJ je bilo izvedenih več raziskav o življenjskih razmerah delinkventne mladine. V tem referatu bomo povzeli predvsem rezultate štirih raziskav, ki nam dovoljujejo nekatere večje posplošitev^{7, 8, 9, 10}. Rezultati vseh teh raziskav nas vodijo do naslednjih ugotovitev:

A. Mladinska delinkvenca je lahko priložnostna ali utrjena-stalnejša oblika asocialnega ponašanja. Kolikor gre za priložnostne storilce kaznivih dejanj, jih ne moremo enačiti z enkratnimi storilci kaznivih dejanj. Med enkratnimi storilci je namreč še neko število oseb, ki se na prostosti vdajajo v pijančevanje, razvratu, prostituciji, brezdelju in klateštvu. Ti nepovratniki so v tako imenovanem nevarnem preddeliktnem stanju (*l'état dangereux*)¹⁰, pri njih je kaznivo dejanje lahko samo ena izmed oblik asocialnega ponašanja.

B. V asocialnem ponašanju razlikujemo enostavna motivirana dejanja od dejanj, ki nastajajo iz odpora do hudih življenjskih ovir. Ker nas posebej zanimajo stalnejše oblike asocialnega ponašanja, govorimo v tem primeru o motivacijskih mehanizmih in frustracijskih stereotipih. Rezultati naših raz-

⁵ Dr. Milan Milutinović, Kriminalitet kao društvena pojava, Mala stručna biblioteka, br. 5, Beograd 1957, str. 126.

⁶ A. Gerczon, Ob izučeniji i predupreždeniji prestupnosti, Sovjetsko gosudarstvo i pravo, Moskva 1960, št. 7, str. 78—88.

⁷ Somatska in psihološka raziskava moške delinkventne mladine v vzgojnem poboljševalnem domu, Kriminalistična služba, Ljubljana 1957, št. 2.

⁸ Matija Golob: Mladotni povratniki iz kriminalnih družin, prav tam.

⁹ Življenjske razmere delinkvetne mladine, Inštitut za kriminologijo, Ljubljana 1960, publ. 4.

¹⁰ Dr. Matija Golob: Longitudinalna (follow up) študija o bivših mladoletnih delinkventih, Revija za kriminalistiko in kriminologijo, Ljubljana 1960, str. 161.

iskav na tem področju močno potrjujejo stališča dr. Richarda Jenkinsa o prilagojeni in neprilagojeni delinkvenci¹¹, ki jih je povzel po Normanu Meierju.

C. Motivirano ponašanje je usmerjeno v določen cilj, je sprejemljivo, plastično, vzgojljivo in ustreza družbenemu okolju¹¹, v katerem človek živi. Za motivirano asocialno ponašanje je zlasti značilna vzgoja v asocialno smer, ki jo otrok pridobi v okolju, v katerem živi, najpogosteje v svoji družini.

Po psiholoških raziskavah iz leta 1960 naj bi bilo v vzgojnem poboljševalnem domu v Radečah le 16 % mladoletnikov, katerih kazniva dejanja so izvirala iz enostavnih motivacijskih mehanizmov.

Iz gradiva za študijo dr. Matije Goloba pa povzemamo naslednje asocialne vzorce ponašanja v družinah delinkventnih mladoletnikov^{8, 10}:

kriminalnost staršev:	21 %
kriminalnost bratov in sester	12 %
krvoskrunske razmere v družini	6 %
seksualna moralna oporečnost	
staršev	9 %
alkoholizem staršev	19 %
delež gojencev, na katere je vplival katerikoli od zgoraj navedenih vzorcev asocialnega ponašanja	44 %

Morda je skupni podatek o vzorcih negativnega ponašanja (44 %) nekoliko nizek. Podatki so bili namreč zbrani iz dosijejev za 619 bivših gojencev vzgojnega poboljševalnega doma in bi se verjetno povečali, če bi jih zbrali z neposrednim opazovanjem družin ter opazovali tudi druge vzorce negativnih ponašanj.

Če pa upoštevamo, da ocenujemo število motiviranih storilcev kaznivih dejanj v istem zavodu le na 16 %, medtem ko nagibajo močneje k hujši delinkventnosti tisti frustrirani mladoletniki, pri katerih negativni vzorci ponašanja v okolju niso edini vir frustracij, potem nam postanejo ti podatki razumljivejši. Opozarjajo nas zlasti na to, da je poleg kriminalnosti staršev treba upoštevati kot negativne vzorce ponašanja tudi druge asocialne dejavnosti v družini.

C. Frustracijsko ponašanje je posledica stalnih življenjskih ovir, s katerimi prekoračimo sposobnost posameznika za prenašanje ovir. Je stereotipno in togo ponašanje¹¹, ki se lahko izraža v odporu do družbenih zahtev in norm.

¹¹ Revija za kriminalistiko in kriminologijo, Ljubljana 1959, št. 2, str. 32.

V opazovani skupini gojencev vzgojnega poboljševalnega doma naj bi storilo 13 % mladoletnikov kazniva dejanja iz frustracijskih stereotipov, 44 % mladoletnikov pa dejanja, ki so nastala iz prvotnih frustracijskih stereotipov, pa so se pozneje spremena v motivacijske mehanizme.

Frustracije naj bi bile torej osnovna podlaga za kazniva dejanja pri več kot polovici kaznivih dejanj in gojencev, ki so našli svoje zatočišče v vzgojnem poboljševalnem domu.*

S posebno študijo⁶ smo proučevali s tega vidika 58 popolnih družin gojencev iz vzgojnega poboljševalnega doma v Radecah v primerjavi z 58 popolnimi družinami nedelinkventnih mladoletnikov. Za proučevanje popolnih družin smo se odločili zato, ker so ovire, katerim so izpostavljeni otroci nepopolnih družin (nezakonski, enostranske ali obojestranske sirote), v glavnem znane in jih na tem mestu ne bi ponavljali. Značilne razlike med obema primerjalnima skupinama smo ugotavljali s χ^2 in v naslednjem pričasno le tiste ugotovitve, ki se nanašajo na značilne razlike med obema primerjalnima skupinama.

Katere so najpogosteje ovire, s katerimi se srečujejo mladoletniki v svojem okolju?

Duševnih bolezni v najširšem pomenu je med predniki delinkventnih mladoletnikov verjetno zelo malo. Tudi zgodnji razvoj otroka, njegovo rojstvo in življenjska zgodovina prvih dni po rojstvu ne kažejo takih posebnosti, da bi iz njih smeli sklepati kaj več. Večinoma so bili delinkventni mladoletniki v najbolj rani mladosti prav taki kot njihovi vrstniki v kontrolni skupini. Že v prvem letu starosti pa se začno kazati sprva le malo značilne razlike med delinkventno in kontrolno skupino.

Razmeroma veliko število delinkventnih mladoletnikov izhaja iz družin z večjim številom otrok. Te družine stanujejo večinoma v neprimernih in neurejenih stanovanjskih razmerah (v eni sobi povprečno štiri osebe ali več, nad polovico moških delinkventov mladoletnikov spi v postelji z drugo osebo: z brati, sestrami ali starši tudi v pubertetni dobi).

Kljub temu, da so imeli vsi oba roditelja živa, ki nista živila ločeno, je bivalo pri tujih ljudeh razmeroma veliko število delin-

* Pri tem niso upoštevani duševno abnormni gojenci (psihopati, nevroze, duševne defektnosti in psihoze 20 %), ker socioološke študije teh oseb niso bile izvedene. Glej Vinko Skalar, Upravnost različnega ravnanja z mladoletnimi delinkventi, referat, predložen na tem kongresu.

kventnih mladoletnikov. V največ primerih se je to zgodilo po tretjem letu starosti.

Obolenost delinkventnih mladoletnikov je v otroški dobi večja.

Starši ali rejeniki mladoletnikov uporabljajo neustrezne vzgojne ukrepe, predvsem hujše oblike kaznovanja.

Za družinske odnose je značilno: ravndušnost in čustvena neprizadetost med starši ter deloma medsebojno zanemarjanje; pogosto ravnodušen in čustveno neprizadet odnos očeta do delinkventnega mladoletnika; delna neavtoritativnost staršev; oče večkrat zanemarja in izkorisča otroka; matere so osebno često neurejene; družinsko ozračje je polno konfliktov; alkoholizem v družinah.

Mladoletniki prihajajo v konflikte v šoli in na delovnem mestu.

Iz ugotovitev povzamemo, da pri delinkventni mladini narašča neprilagojenost s starostjo. Z leti se torej težave delinkventnih mladoletnikov povečajo. Dokler se mladostnik giblje v ozkem območju svoje družine, to je pred sedmim letom starosti, se te težave ne izražajo premočno. Mimo tega so v slabo urejenih družinah (in takšnih je pri opazovanih primerih veliko) tudi hujše težave blaže ocenjujejo, če se celo ne prezro. Ko pa se prične krog otroškgea delovanja širiti, se znajde delinkventni mladoletnik v sporu z ožnjim in širšim okoljem. Ker se delinkvent ne more tako prilagoditi kot velika večina drugih otrok, poveča okolje nanj svoj pritisk. S tem se seveda pri osebnosti, ki že ustaljeno reagira s frustracijami, navadno s stereotipnimi mehanizmi, samo trdneje oblikuje frustrirano ponašanje. Spet se zmanjša plastičnost osebnostnih potez in tako se možnosti za prilagojevanje vse manjše. Posledica so novi pritiski okolja, torej gibanje v začaranem krogu, iz katerega ni videti izhoda.

Kakršnokoli razširjanje dejavnosti delinkventa, kot na primer prehod v šolo, v učenje poklica in drugo, pomeni zanj nov vir frustracij, namesto da bi bilo vir pozitivnih izkušenj in obogatitve osebnosti. Zato so pojavi neprilagojenosti z leti vedno hujši, dokler ne pride do delikta, ki je najvidnejši (a ne nujno najhujši) izraz kršenja družbenih načel. Zato nas naši podatki utrjujejo v prepričanju, da je treba zaježiti pojave neprilagojenosti že zgodaj, dokler ni začarani krog, ki se oblikuje iz spopada med osebnostjo in okoljem, pretrden.

III. Možnost pospoljevanja ugotovitev

Stopnja ekonomskega razvoja posameznih okolišev in kultura ter historična tradicija nacionalnih območij je v Jugoslaviji različna. Naša opazovanja so bila napravljena pred-

vsem na območju ene izmed šestih republik, to je v LR Sloveniji. Do kakšne mere smemo posplošiti naše ugotovitve na vsedržavno območje?

Nedvomno so življenjske razmere, v katerih žive ljudje pri nas, v različnih pokrajinskih in nacionalnih območjih različne.

Posebne študije o tem doslej niso bile opravljene, pač pa nam različnost običajev in morda tudi razlike v biološkem razvoju mladih ljudi ponazarjajo do neke mere podatki o številu sklenjenih zakonov po različnih starostnih dobah¹².

Od 1000 porok so žene sklenile v posameznih starostnih dobah (v l. 1956 do 1958) zakonsko zvezo:

Republika	Starost v letih				
	do 15	15—19	20	21	nad 21
Srbija	0,24	294	114	104	488
Hrvatska	0,54	280	106	98	515
Slovenija	0,03	128	87	96	689
Bosna in Hercegovina	0,16	315	133	113	439
Makedonija	0,57	255	126	131	487
Črna gora	1,68	382	134	99	383

Razlike bi mogli najti tudi v izobrazbi, vrsti zaposlitve, načinu družinskega življenja in podobno.

Različnost življenskih razmer se kaže tudi v delinkvenci, ki je po obsegu in po strukturi kaznivih dejanj v posameznih republikah različna. Prostor nam ne dopušča, da bi na tem mestu nadrobneje prikazovali razlike v strukturni in pogostnosti kaznivih dejanj za posamezna območja. Toda kolikor smo mogli primerjati analize o mladinski delinkvenci, ki so bile napravljene poleg omenjenih, v drugih republikah, smo mnenja, da smo upravičeni do naslednjih zaključkov:

Osnovna gibala, ki pogojujejo asocialno ponašanje, se pojavljajo na vseh območjih naše države. Nedvomno pa ugotovljenih relativnih razmerij ne moremo posplošiti na vse republike. Toda to je predvsem vprašanje prioritete posamenznih problemov, kakor jih je treba reševati na preventivnem področju boja zoper delinkvenco, ne pa vsebinsko vprašanje. Zavedamo se, da bo treba v zveznem merilu opraviti še mnogo primerjalnih analiz med posameznimi republikami in je bil zato v letu 1960 ustanovljen tudi zvezni Inštitut za kriminologijo in kriminalistiko v Beogradu. Ob dosedanji stopnji naših analiz pa menimo, da so nam lahko tudi dosedanje vsebinske ugotovitve začasno vodilo

¹² Statistički godišnjak FNRJ, 1958/309; 1959/317; 1960/340.

za nekatere praktične posege, med njimi tudi za zakonodajne.

Rezultati naših analiz nam nalagajo na preventivnem področju velike obveznosti. Iz socialističnega koncepta naše družbene ureditve namreč izhaja, da želimo omejiti asocialne družbene pojave na najmanjšo mero. Ker pa je snov našega referata omejena na problem starostnih razmejitev, moramo dosedanje ugotovitve strniti predvsem ob tem vprašanju.

Analize so nam pokazale, da lahko okolje z različno intenzivnostjo in na različne načine (po poti vzora ali frustracije) odločilno oblikuje ponašanje človeka v asocialno smer. Kakšen je vpliv okolja v posameznih starostnih dobah? Na to vprašanje lahko iščemo odgovor v dveh smereh.

Čim mlajše je bitje, tem bolj je nebogljeno in odvisno od svojega okolja. Njegova dozvostenost za nova doživetja je velika, potreba po varnosti ga napravlja odvisnega od odraslih ljudi. Zato je po eni strani plastično in vodeče, po drugi strani pa občuti svojo nedoraslost kot nemoč. Občutje strahu pred neznanim in velikim svetom se v primerenem okolju, ki otroka varuje, zmanjšuje, medtem ko v neprimerenem okolju narašča. Agresivnost je izraz strahu in nemoči. Z leti se odvisnost od okolja, dojemljivost in občutek nemoči sicer zmanjšujejo. Toda podlaga samostojnejšim izbiram in odločitvam so prejšnja izkustva in doživetja.

Po drugi strani se obseg okolja, ki oblikuje osebnost, z doraščanjem človeka razširja (prvotna družina, družba otrok, šola, delovno mesto, družbeno uveljavljanje, vojaška služba, delovne akcije, nova družina). Možnosti izbora prijateljev, vzornikov in načina ponašanja postajajo večje. Toda tudi v tem primeru so podlaga samostojnejšim izbiram predvsem prvotna izkustva in doživetja.

S teh dveh vidikov bi morala biti družbena intervencija v primerih, ko gre za negativno oblikovanje osebnosti, v mlajših starostnih dobah intenzivnejša kot kasneje. To pa pomeni vsestransko preventivno delovanje v najširšem pomenu besede, ki praktično verjetno še nikjer na svetu ni v celoti izvedljivo. Če ostajamo zato večkrat v mejah prevzgojnih ukrepov, kakor jih uporabljamo že dolgo časa in za katere imamo več praktičnih možnosti, potem jih vsebinsko ne bi smeli vezati na kronološko starost. Edino merilo za vrsto ukrepa, ki bi ga uporabili v konkretnem primeru, bi morala biti stopnja in vrsta družbene iztirjenosti človeka. Če pa hočemo to ugotoviti, nas morajo zanimati predvsem tisti mladi ljudje, ki jih dobe skrb-

stveni, preiskovalni ali sodni organi prvič v postopek.

Mnenja smo končno, da moremo naše ugotovitve o mladoletnikih pospoliti tudi na odrasle storilce kaznivih dejanj. Če se strinjam s stališčem, da mladoletnik ni miniatura odrasle osebnosti, potem vseeno ne moremo sprejeti tudi obratnega sklepa, namreč da odrasla oseba ne bi bila obremenjena predvsem z negativnimi zgledi in izkušnjami, ki si jih je pridobila v mladosti.

Zato veljajo naše ugotovitve o priložnostni delinkvenci in o stalnejših oblikah asocialnega ponašanja, o vzorcih negativnega ponašanja in o frustracijskih stereotipih tudi za odrasle storilce kaznivih dejanj. Razlike med obema skupinama storilcev so predvsem v stopnji družbene iztirjenosti, v bolj ustaljenem načinu ponašanja, ki ga je teže preoblikovati, in pa v razmeroma večji odgovornosti odrasle osebnosti za svoja dejanja.

Cepav ne priznavamo stališča absolutnega indeterminizma, vendarle menimo, da obstoji relativna svoboda osebnosti v izbirnih odzivov na pobudo okolja zaradi zmožnosti človeka, da se odziva na zunanje pobude z asociacijami in abstrakcijami na višji ravni kot ostala živa bitja. Človek sprejema dočlena stališča tako, kakor je zmožen do neke mere oblikovati svoje odzive na zunanje pobude s pomočjo osebnih zmogljivosti, čustev, prejšnjih doživetij, izkušenj in interesov.

IV. Starostne stopnje v kazenski zakonodaji Jugoslavije

Jugoslovanski kazenski zakonik postavlja 14., 16., 18. in 21. leto starosti kot pomembne meje, ki ustvarjajo poseben status storilca kaznivega dejanja.

Mladoletniki, ki v času storitve kaznivega dejanja še niso stari 14 let, so otroci. Mlajši mladoletniki so osebe od 14. do 16. leta, starejši mladoletniki pa osebe od 16. do 18. leta starosti. Novela h kazenskemu zakoniku, ki je začela veljati 1. januarja 1960, je uvedla v jugoslovansko kazensko pravo še skupino mlajših polnoletnih, to je oseb, starih od 18. do 21. leta.

V nadaljnjem obravnavamo le vzgojne ukrepe in kazni, ker glede uporabe varnostnih ukrepov ni bistvenih razlik (glej tabelarni prikaz na str. 162).

A. Otroci

Otroci so po kazenskem zakoniku absolutno kazensko neodgovorni. Zoper nje se ne smejo uporabljati ukrepi, ki jih predpisuje kazenski zakonik. Za otroka, ki je storil kaznivo dejanje, morajo skrbeti starši in skrbstveni organi. Skrbstveni organ je uprav-

ni organ in obstoji v vsaki občini. Le-ta bo zoper takega otroka uvedel vzgojni postopek in bo izdal primeren ukrep po temeljnem zakonu o razmerju med starši in otroki ali po temeljnem zakonu o skrbništvu. Ukrepi, ki jih lahko uporabi skrbstveni organ za otroke, so razvidni iz tabelarnega pregleda.

B. Mladoletniki

Mladoletni storilec kaznivega dejanja lahko postane subjekt kazenskega postopka z dopolnjenim 14. letom. Na doseženo 14. leto veže jugoslovansko pravo tudi druge mladoletnikove sposobnosti. Tako sme mladoletnik, ki je dopolnil 14. leto, skleniti delovno pogodbo in razpolagati s svojim zasebnim založkom¹³. Če je mladoletnik, ki je dopolnil 14. leto, pod skrbništvo, sme sam opravljati svoja pravna opravila, vendar je za njegovo veljavnost potrebno dovoljenje skrbnika¹⁴. Tudi učenec v gospodarstvu more postati mladoletnik šele, ko je dopolnil 14. leto starosti¹⁵. Če je otrok starejši od 14 let, je potreba njegova privolitev za dajanje¹⁶ in spremembo¹⁷ imena. Po posebnem navodilu Zveznega vrhovnega sodišča¹⁸ ne sme okrajno sodišče dati dovoljenje za sklenitev zakonske zvezne osebi pod 14. letom.

Iz vseh teh predpisov je razvidno, da se dovršeno 14. leto šteje v jugoslovanski zakonodaji za leto vstopa mladoletnika v širši življenjski okvir, v katerem prevzame prve večje odgovornosti. Stirinajsto leto starosti je torej v skladu s pravnim redom, ki je bil ustvarjen po osvoboditvi 1. 1945, vendar pa je bilo glede opravilne in deliktne sposobnosti postavljenlo že pred več kot 150 leti.

Nadaljnja diferenciacija mladoletnikov po kazenskem zakoniku v mlajše in starejše mladoletnike ima poseben pomen glede uporabe kazenskih sankcij.

Zoper mlajše mladoletnike, ki so storili kaznivo dejanje, more izreči sodišče le vzgojne in varnostne ukrepe. Zoper mladoletnike do 16. leta se torej ne more izreči nobena kazan. Kazenski zakonik predvideva osem vzgojnih ukrepov, ki so razvidni iz tabelarnega prikaza.

¹³ Čl. 11 temeljnega zakona o razmerju med starši in otroki (Ur. l. FLRJ, št. 104/47).

¹⁴ Čl. 23 temeljnega zakona o skrbništvu (Ur. l. FLRJ, št. 30/47).

¹⁵ Čl. 2 uredbe o vajencih (Ur. l. FLRJ, št. 39/52).

¹⁶ Čl. 5 in 6 zakona o osebnih imenih (Ur. l. FLRJ, št. 105/47).

¹⁷ Čl. 12, 14 in 15 zakona o osebnih imenih.

¹⁸ Navodilo Zveznega vrhovnega sodišča Št. 165/49 z dne 22/3-1949, glej Zbirka odluka vrhovnih sudova, Arhiv za pravne i društvene nauke, Beograd 1954, str. 377.

Iste vzgojne ukrepe uporabljajo sodišča prvenstveno tudi za starejše mladoletnike, ker se ti lahko kaznujejo le izjemoma. Starejši mladoletniki se kaznujejo le v posebnih, v kazenskem zakoniku postavljenih pogojih, zlasti če »zaradi hudih posledic dejanja in visoke stopnje kazenske odgovornosti ne bi bili upravičeni vzgojni ukrepi¹⁹.

Sistem kazni za mladoletnike je različen od sistema kazni za odrasle, kajti zoper starejše mladoletnike je mogoče izreči le eno kazen, ki se imenuje mladoletniški zapor.

C. Mlajše polnoletne osebe

V Jugoslaviji postane državljan polnoleten, ko dopolni 18. leto starosti²⁰. Kazenski zakonik deli mlajše polnoletne osebe od 18. od 21. leta na dve skupini.

V prvo skupino spadajo tiste mlajše polnoletne osebe, glede katerih se ob sojenju ugotovi, da je njihova duševna razvitost enaka razvitosti mladoletnika. To so torej osebe, ki so prešle mejo polnoletnosti, vendar se zaradi nezadostnega duševnega razvoja enačijo z mladoletnimi osebami. S tem jugoslovansko pravo upošteva individualnost in različnost procesa zorenja. Za to skupno more sodišče izjemno uporabit dva vzgojna ukrepa in sicer:

- strožje nadzorstvo skrbstvenega organa ali
- oddajo v vzgojno poboljševalni dom.

V drugo skupino šteje zakon tiste mlajše polnoletne osebe, pri katerih se stopnja duševne razvitosti ne jemlje posebej v poštev. Glede te skupine daje zakon sodiščem možnost, da uporabijo ukrep strožjega nadzorstva skrbstvenega organa poleg pogojnje obsodbe.

Mlajše polnoletne storilce kaznivih dejanj sodijo redna sodišča in ne posebni senati niti ne senati za mladoletnike. Zakonik o kazenskem postopku²¹ določa, da morajo redna sodišča uporabljati v postopku zoper mlajše polnoletne storilce kaznivih dejanj nekatere predpise, ki veljajo sicer za postopek zoper mladoletnike (o obzirnem ravnanju organov, ki sodelujejo v postopku, o zagovorniku, o hitrem postopku, o sodelovanju skrbstvenega organa v pripravljalnem postopku, zlasti o ugotovitvi osebnosti in okolja, o omejitvi objave kazenskega postopka v tisku itd.)²²

¹⁹ Čl. 79 c/2 kazenskega zakonika.

²⁰ Čl. 16 temeljnega zakona o razmerju med starši in otroki.

²¹ Čl. 421/2 zakonika o kazenskem postopku (Ur. l. FLRJ, št. 5/60).

²² Čl. 423—425, 427—429, 439 in 441 zakonika o kazenskem postopku.

Č. Odrasli

Meja kazenskopravne polnoletnosti je načelno sicer postavljena z dopolnenjem 18. letom, skladno s civilnopravno polnoletnostjo. Z uvedbo skupine mlajših polnoletnih pa ta meja ni postavljena absolutno.

Za izrek kazni zoper odraslo osebo velja načelo subjektivne odgovornosti, ki se mora ugotoviti v kazenskem postopku. To načelo je ohranil kazenski zakonik tudi, če je treba kaznovati starejšega mladoletnika.

Ob upoštevanju načina obravnavanja mladoletnikov, relativno postavljene polnoletnosti v odnosu do civilne polnoletnosti in zlasti, ko je treba delno tudi glede mlajših polnoletnih oseb osredotočiti kazenski postopek na ugotovitev osebnostne strukture, je razvidno, da je jugoslovansko kazensko pravo že začelo sicer v omejenem obsegu, nadomeščati »ozko legalistično načelo individualizacije klasičnega prava«²³ s kriminološkimi kriteriji. Nova politika borbe zoper kriminaliteto se sicer izraža v »prvi vrsti v pravu zoper mladoletnike, vendar postopno zajema tudi kazensko pravo polnoletnih oseb.²⁴

Kljud temu pa je jugoslovanska kazenska zakonodaja ohranila načelo legalitete kot temeljno izhodiščno načelo, ki se uveljavlja preko ugotavljanja subjektivne odgovornosti. S tem naj bi bila zavarovana in spoštovana osebnost državljanja. Ali je to najsegnejši in dokončni način, ki omogoča ohranjevanje načela legalitete, je za zdaj težko reči. Vendar v dosedanjem razvoju kriminoloških in kazensko pravnih znanosti nismo mogli slediti boljše rešitve tega vprašanja.

Sistem kazni za odrasle je razviden iz tabelarnega pregleda na str. 162. Pri tem pa nismo upoštevali smrtne kazni, ki jo sodišče lahko izreče v zelo izjemnih primerih, kar pomeni poseben problem.

Pri problematiki kaznovanja odraslih oseb moramo poudariti, da individualizacija izvrševanja ukrepov ni odvisna samo od večjega ali manjšega števila ukrepov, ki so sodnim in upravnim organom na razpolago. Tako na primer se zdi število ukrepov, ki so na razpolago skrbstvenim organom v primerih vzgojno problematičnih otrok, majhno. Vendar pa so to le okvirni ukrepi, znotraj katerih je možna široka individualizacija prav zato, ker slone predvsem na metodologiji postopka z otroki in starši, ne pa samo na zakonski klasifikaciji. V prenešenem pomenu bi si upali podobno trditi tudi za odrasle storilce kaznivih dejanj. Način in vrsto

²³ Marc Ancel, Karakteristična obilježja moderne politike suzbijanja kriminaliteta, Zbornik pravnog fakulteta u Zagrebu 1960, str. 8 in 9.

tretmana v okviru kazni zapora in strogega zapora je mogoče na podlagi opazovanja obsojenih oseb²⁴ diferencirati po skupinah obsojencev, po različnih vrstah kazenskih zavodov (zaprti, odprti kazenski zavodi), po zaposlovanju obsojencev in po vrsti tretmana (zdrave osebnosti, psihopati, povratniki in podobno).²⁵

Zato število ukrepov, predvidenih v kazenskem zakoniku, ni merilo za individualizacijo tretmana.

Ne nazadnje moramo upoštevati tudi dejstvo, da so danes okviri kazni (minimum – maksimum) v moderni kazenski zakonodaji postavljeni izredno široko. Ti širši okviri in različne vrste zapornih kazni nudijo obenem s predpisi o upoštevanju storilčeve osebnosti sodiščem pestro izbiro in nalagajo sodnikom osebno odgovornost za izrek konkretnih ukrepov. Zadostna in primerna usposobljenost sodnikov in izvrševalcev kazni naj omogoči pravilno razumeti vso globino ideje o individualizaciji, ki preveva kazensko zakonodajo.

Zakonodajni problemi pa, ki so za nas še odprtji, so sicer pomembni, toda trenutno šele drugotnega pomena. Varstvenega nadzorstva v primerih pogojno obsojenih odraslih oseb ne moremo uzakoniti prej, dokler nimamo na razpolago dovolj usposobljenih ljudi, ki bi ga tudi učinkovito izvajali. Med drugim je s tem vprašanjem povezana uporaba kratkotrajnih kazni na prostoti. Verjetno bo za primerno nadomestilo teh kazni treba najti praktične rešitve in šele nato preiti k uznakonitvi.

D. Upravičenost starostnih stopenj

Če analiziramo ukrepe, ki so na razpolago skrbstvenim ali sodnim organom, po vsebinski plati, potem jih lahko prikažemo tabelarno. (Glej tabelo na str. 162).

Iz te sheme sledi, da ukrepi vsebinsko z vidika posegov v okolje osebnosti po posameznih starostnih stopnjah niso različni. Zlasti niso različni zato, ker želimo uvajati v vzgojne poboljševalne domove in v kazenske zavode moderna načela o tretmanu storilcev kaznih dejanj, ki se v bistvu približujejo vzgojnim postopkom.²⁶ Če praktično še obstoje razlike v ravnanju s posameznimi starostnimi kategorijami storilcev, ne da bi bile

²⁴ Interno navodilo Državnega sekretariata za notranje zadeve FLRJ o organizaciji in delu sprejemnih oddelkov v kazenskih poboljševalnih in vzgojnih poboljševalnih domovih iz leta 1960.

²⁵ Sedmi osnutek zakona o izvrševanju kazenskih sankcij iz leta 1960.

²⁶ Nikola Srzentić, Prvi kongres Ujedinjenih nacija za suzbijanje zločina i za postupanje sa prestupnicima, Savez udruženja pravnika, Beograd 1957.

pogojene v storilčevi osebnosti, je to vprašanje usposobljenosti kadra penitenciarnih ustanov in njihovega odnosa do vzgojnih in kazenskih sankcij, ne pa načel, ki jih je sprejela naša zakonodaja in so postavljena v načrtu zakona o izvršitvi kazenskih sankcij.

Različne starostne stopnje so do 21. leta predvsem še merila za pristojnost posameznih organov, ki obravnavajo storilce kaznih dejanj.

Skrbstveni organi in senati za mladoletnike obravnavajo otroke in mladoletnike vsebinsko enako. V obeh primerih je kaznivo dejanje v resnici simpton, ki je družbo opozoril na določenega otroka ali mladoletnega storilca kaznivega dejanja. Za tem simptomom tiči problematika otroka oziroma mladoletnika, ki jo je treba ugotoviti v postopku pred skrbstvenim organom (če gre za otroka) ali senatom za mladoletnike (če gre za mladoletnika) zato, da se spoznajo in ugotovijo vzroki simptoma — kaznivega dejanja. Čim popolnejša proučitev konkretne mladoletničke osebnosti, ugotovitev motivov, notranjih mehanizmov in dražljajev okolja bosta sudišču, pa tudi skrbstvenemu organu, omogočili razumevanje ustreznega ukrepa, ki naj bi omogočil resocializacijo mladoletnika.

Klub vsebinsko enakemu postopku glede otrok in mladoletnikov ter deloma tudi mlajših polnoletnikov pa menimo, da je obravnavanje oseb določenih starostnih stopenj pred različnimi organi za sedaj upravičeno in potrebno. Tako otroci gotovo ne spadajo pred sodišče. Od vsega začetka otrokovega življenja je skrbstveni organ tisti, ki je dolžan varovati otrokove pravice do pravilne vzreje in vzgojnih postopkov, če so ogrožene. Vprašanje pa je, kdaj postanejo odnosi v družini bolj zamotani in kdaj naj začne posredovati organ z večjo strokovno usposobljenostjo in avtoritetom. Medtem ko se strokovni kader za skrbstveno službo izobražuje v višjih šolah pri nas šele od leta 1954 dalje, ima pravna služba svojo dolgoletno univerzitetno tradicijo. Z vidika avtoritativnosti pa je treba mladega človeka v določeni starosti vendarle seznaniti tudi s tistimi organi, ki bodo v dobi zrelosti zanj predstavljali varovanje družbenega reda in družbene skupnosti.

E. Sociološka problematika starostnih stopenj

V uvodu smo povedali, da po jugoslovenskem pravu pridobi mladoletnik z dopolnjением 14. letom opravilno sposobnost in da lahko postane subjekt kazenskega postopka in da se to lahko šteje za leto, ko mladoletnik stopa v življenje in začenja sprejemati lastne odgovornosti. To je res veljalo za leto 1951, ko je nastal kazenski zakonik. Leta 1958

VRSTE VZGOJNIH IN KAZENSKIH UKREPOV V FLRJ

Okolje	a) Otroci do 14. leta	b) Mladoletniki od 14. do 18. leta	c) Ml. polnoletne osebe od 18.—21. leta	d) Odrasle osebe nad 21. letom
1. Oseba ostane v dosežanjem okolju	Opomin Pomoč skrbstvenega organa staršem	Ukor Strožje nadzorstvo staršev ali skrbnika ob posmoči skrbstvenega organa	Odpustitev kazni Sodni opomin	Odpustitev kazni Sodni opomin
		Strožje nadzorstvo skrbstvenega organa	—	—
		Denarna kazen Pogojna obsodba	Denarna kazen Pogojna obsodba	Denarna kazen Pogojna obsodba
		Pogojna obsodba in strožje nadzorstvo skrbstvenega organa	—	—
2. Oseba se izloči iz okolja v drugo družino (rejništvo)	Oddaja v drugo družino (rejništvo)	Oddaja v drugo družino ob pomoči skrbstvenega organa	—	—
3. Izločitev osebe v zavodske okolje	Oddaja v vzgojni zavod Oddaja v zavod za defektne mladoletnike	Oddaja v vzgojni zavod Oddaja v vzgojno poboljševalni dom Oddaja v zavod za defektne mladoletnike Mladoletniški zapor za mladoletnike od 16. do 18. leta (od 1–10 let) —	Oddaja v vzgojno poboljševalni dom —	Oddaja v vzgojno poboljševalni dom —
		—	Zapor (od 3 dni do 3 let) Strogi zapor (od 1 do 15 let)	Zapor (od 3 dni do 3 let) Strogi zapor (od 1 do 15 let)
4. Ostalo	—	Oddaja v disciplinski center — za določeno število ur ob prostem času — do največ 20 zaporednih dni	—	—
Pristojnost	Skrbstveni organ	Redno sodišče — Senat za mladoletnike	Redno sodišče	Redno sodišče

- OSEBNI VARNOSTNI UKREPI Za: b) mladoletnike
 c) mlajše polnoletne in
 d) odrasle osebe se lahko uporabijo tudi naslednji osebni varnostni ukrepi:
 — oddaja v zavod za varstvo in zdravljenje obvezno zdravljenje alkoholikov in narkomanov

pa je bila dosedanja šolska obveznost povečana za eno leto, ker so vsi državljeni postalni dolžni obiskovati osnovno šolo od 7. do 15. leta.²⁷ Tudi novi zakon o delovnih razmerjih določa, da mora biti tisti, ki hoče skleniti delovno razmerje, star 15 let.²⁸ Zavoljo tega ne moremo več govoriti o tem, da bi mladoletnik s 14. letom stopil v življenje. Zaradi podaljšanja šolske obveznosti bi se s sociološkega stališča moral menjati tudi začetek kazenske odgovornosti mladoletnika. Z učencem obveznega šolanja naj pravosodni organi ne bi imeli opravka. Zaradi njegovih asocialnih dejanj naj bi ga obravnavala le šola in skrbstveni organ. S tem pa smo postavili vprašanje zvišanja spodnje meje kazenske odgovornosti in smo se hkrati izrekli za tako zvišanje.

Z zvišanjem spodnje meje mladoletnikove kazenske odgovornosti pa se postavlja vprašanje umestnosti še nadaljnjega razlikovanja med mlajšimi in starejšimi mladoletniki. Če ohranimo to razlikovanje, bi imeli mlajše mladoletnike od 15. do 16. leta, medtem ko bi starostna skupina starejših mladoletnikov ostala neizpremenjena.

Sprica dejstva, da se za starejše mladoletnike prvenstveno uporabljajo vzgojni ukrepi in le izjemoma kazen mladoletniškega zapora, bi morda lahko opustili skupino mlajših mladoletnikov in za vse mladoletnike od 15. do 18. leta starosti ustvarili enoten režim, kakršen velja sedaj za starejše mladoletnike. S tem bi se za vse mladoletnike

ustvaril enoten režim. Z večjim številom ukrepov (zvišanje od osem na devet) bi se razširile možnosti za izbiro najbolj primernega ukrepa.

Glede ukrepa mladoletniškega zapora pa bi še bolj prišlo do izraza stališče, da ne gre toliko za kaznovanje kot za resocializacijski tretman.

Biološki in socialni vzroki so pripeljali do tega, da se je v kazenskem pravu ustvarila nova skupina mlajših polnoletnih oseb. Ker je bila ta skupina storilcev kaznivih dejanj uvedena šele pred enim letom in ker še niso analizirane dosedanje izkušnje, ni mogoče še nič določenega povedati o tej skupini. Tudi glede upravičenosti starostne meje 21. leta za leto prehoda v odraslo osebo, si hočemo pridržati možnost pripomb za poznejši čas, ko nam bo na razpolago že daljša doba opazovanja sedanje skupine mlajših polnoletnih oseb. Analiza večletnih izkušenj in raziskovanje problematike mlajših polnoletnih storilcev kaznivih dejanj bosta šele pokazali, ali ne bi kazalo glede njih dosedanjih posebnih režim morda le razširiti, to tembolj, ker so sodobna proučevanja ugotovila, da človekov intelektualni in fizični razvoj ne preneha niti pri 21. letu, in obstoji pretežno mnenje, da se človeški razvoj konča šele pri 25. letu.²⁹ Vsa ta vprašanja pa niso le pravna, temveč posegajo globoko tudi v medicino in psihologijo, zadevajo pa tudi nadaljnji družbeni razvoj v Jugoslaviji.

²⁷ Čl. 6 splošnega zakona o šolstvu (Ur. 1. FLRJ, št. 28/58).

²⁸ Čl. 128 zakona o delovnih razmerjih (Ur. 1. FRLJ, št. 53/57).

²⁹ Glej gradivo V. Mednarodnega kongresa za družbeno varstvo od 25. do 30. avgusta 1959 v Stockholmju.

To What Extent Differences in Legislation and Treatment of Minor, Junior Adult and Adult Delinquent Persons are Justified

Sociological view-points

By dr. Katja Vodopivec and dr. Bronislav Skaberne

By its range and nature criminality is related to social and economical conditions in which it appears. But on the other hand it is also a phenomenon revealing a certain maladjustment of individuals to norms accepted by a certain type of society. Therefore in our society criminality reflects our economical and social reality. We cannot consider it to be a legacy of the old system, for it springs up in our specific social-economical relations and it would arise also if our system took full advantage of all the possibilities provided by our actual social and economical conditions.

The behaviour of young people is the result of their personal potentials and their living conditions.

In Yugoslavia a few studies concerning the living conditions of delinquent youth have been made. The lecture contains the results of four studies which permit certain generalisations.

The results of these studies lead to the following conclusions:

A) Juvenile delinquency may be an occasional or a set, more or less permanent form of social behaviour.

B) In asocial behaviour we distinguish between the simple motivated deeds and those originating in resistance to serious frustrations (frustration stereotype).

The following family behaviour patterns are characteristic for motivated offences of juvenile delinquents:

- delinquency of parents
- delinquency of siblings
- incest in the family
- low sexual morals in parents
- addiction of parents to alcohol.

The percentage of juveniles influenced by any of the above mentioned asocial behaviour patterns amounts to 44 %.

With regard to the most frequent frustrations experienced by adolescents in their surroundings the following has been found:

— Mental diseases in the broadest sense are probably very rare among the ancestors of juvenile delinquents.

— A comparatively high number of juvenile delinquents come from large families.

— A relatively high number of juvenile delinquents resided with other people although their own parents were neither dead nor separated. In most cases they were sent away after the age of three.

— The occurrence of illness in the early years of life is greater in juvenile delinquents than in other young persons.

— Parents or foster-parents of juvenile delinquents use unsuitable educational measures, above all harsher forms of corporal punishment.

— Characteristic for family relationships are indifference and emotional apathy of parents and to some extent mutual neglect.

— Juvenile delinquents get involved in conflicts at school and at work.

— In juvenile delinquents maladjustment increases with age.

— Any broadening of the juvenile delinquent's activities such as entering school or apprenticeship is a new source of frustration instead of being the source of positive experience and growth of personality.

Analyses have revealed that the surroundings may in various ways and with a varying degree of intensity (by way of example or frustration) direct an individual towards asocial behaviour. The younger the individual the more he depends on his surroundings. On the other hand, however, the range of a person's surroundings which shapes the personality widens with the growing up of the individual.

Bearing these two aspects in mind we think that the younger the individual upon whom the surroundings exercise a negative influence, the more energetic the intervention of the society ought to be.

The types of educational measures which have long been in use should therefore not be tied down to chronological age. The degree and the kind of social maladjustment of the individual ought to be the only criterion for the kind of steps to take.

The findings concerning occasional delinquency, the more permanent forms of asocial behaviour, the negative behaviour patterns and the frustration stereotypes hold good also for adult offenders. The differences between the two groups of offenders are above all in the degree of social maladjustment, in the more set ways of behaviour, which is therefore more difficult to improve and in a relatively greater responsibility of an adult for his offence.

In the Yugoslav Penal Law the ages 14, 16, 18, 21, place the offender into a particular legal status. Children under 14 cannot be subjects of penal procedure. They must be cared for by parents and welfare services which are administrative bodies of the Communes. The Yugoslav

Penal Law confers upon the 14 years old adolescent also other rights related to Civil and Public Law. The differentiation between junior and senior minors is of some importance with regard to the use of penal sanctions. For junior minors the Court may make use of 8 educational measures set out in the tabular survey. The same educational measures are applied also to senior minors who in addition may also in exceptional cases be sentenced to the only legitimate punishment for them, viz. minor's imprisonment.

The amendment to the Criminal Code which became valid on January 1st, 1960 brought in a new group, namely the group of junior adults e. g. persons from 18—21 years of age. To junior adults for whom the trial has established that their mental development equals that of minors the following two educational measures may be applied by the Court:

- a rigorous supervision by the welfare services
- transfer to an approved school

But rigorous supervision by the welfare services in addition to a conditional sentence may also be imposed upon junior adults regardless of their mental development.

With the introduction of the group of junior adults the age of 18, when a minor becomes an adult, is no longer so absolute in Penal Law as it is in Civil Law.

If we analize the measures available to the welfare services or Court boards from a sociological point of view, we can set them out on a table as shown on the next page, (166).

This table reveals that up to the age of 21 different age groups are still considered above all as a basis for the selection among the various bodies which deal with young offenders.

But also welfare services and special boards for minors at the Courts treat children and minors in a similar way. The offence is in fact a symptom which draws the society's attention to a particular child or minor offender. This symptom points to the problems of the child, respectively adolescent. A thorough study of the true personality of the minor, the establishment of motives, internal mechanisms and influences of the surroundings will make it possible for the court and for the welfare services to understand the offence and will lead to the choice of the most suitable educational measure in order to bring about the resocialisation of the adolescent.

Despite the established identical character of the procedure we think for the time being it is justified and necessary to bring individuals belonging to various age groups before various

bodies. From the point of view of respect for authority it is necessary to acquaint the young individual of a certain age with those bodies which in his adult age he will consider as protectors of social order and the community.

In 1958 the school-leaving age was raised from 14 to 15. From the sociological point of view this fact should have entailed a change in the age at which a child becomes the subject of penal procedure. But with the raising of this age from 14 to 15 the justification of a continued differentiation between junior and senior minors is open to question. If we retain this differentiation, then the junior minors would belong to the 15—16 age group, while the age group of senior minors would remain unchanged. Since educational measures are those that are primarily used for senior minors while minor's imprisonment is only exceptionally applied, we could perhaps drop the group of junior minors, and make the scheme, valid so far only for senior minors, cover all the minors from 15—18.

As the group of junior adults was introduced only a year ago, it is not possible to say anything definite about it yet. Likewise it is still impossible to justify the 21st year of life as the year of coming of age. An inquiry into several years experience and a study of the problems connected with junior adult offenders will lead to our final standpoint in these questions.

The punishment of an adult is based on the principle of personal responsibility which is applied also to senior minors in cases when punishment is to be imposed. It is still difficult to say whether this is the best and final way of satisfying the principle of legality. In the present phase of the development of Criminological and Penal-legal sciences, however, it is impossible to find a better solution to this question.

Individualisation of penal measures does not depend only on their number. The range of these measures, especially penalties, is very wide and permits diverse individualisation. Within the framework of penalties, viz. imprisonment and penal servitude, the manner and kind of treatment may be differentiated on the basis of observation of the convicted persons. These differentiations consist in the grouping of convicts, the choice of the appropriate institution, the choice of employment for convicts and the kind of treatment. Differences in treatment that are not based on the convict personalities, of course still exist in practice, owing to insufficient qualification of the staffs who carry out the measures. Therefore it is most urgent for us to acquaint all the personnel working in this field with the aims of modern treatment.

KINDS OF EDUCATIONAL AND PENAL MEASURES IN YUGOSLAVIA

Surroundings	a) Children under 14	b) Minors from 14—18	c) Junior adults from 18—21	d) Adults over 21
1. The individual remains in his original surroundings			Remission of punishment Judicial admonition	Remission of punishment Judicial admonition
	Admonition Help given by the welfare services to parents	Reprimand Rigorous supervision by the parents or the guardian with the help of the welfare services Rigorous supervision by the welfare services	—	—
	—	—	—	—
	—	—	—	—
	—	—	—	—
2. The individual is transferred to a different family surroundings		Transfer to another family (foster family) with the help of the welfare services	Transfer to another family and a rigorous supervision by the welfare services	—
				—
3. The individual is transferred to an institution		Transfer to an approved school	Transfer to an approved school	—
		—	Transfer to an educational institution	Transfer to an educational institution
		—	Transfer to an institution for defective adolescents	—
		—	Minors' imprisonment for juvenile delinquents from 16—18 years of age (for a period from 1—10 years)	—
		—	—	Imprisonment (from 3 days to 3 years) Penal servitude (from 1 to 15 years)
4. Other possibilities	—	Transfer to an attendance centre — for a fixed number of hours in his free time — for a maximum period of 20 consecutive days	—	—
		—	—	—
Competence	Welfare services	Regular Court — Board for Juvenile Offenders	Regular Court	Regular Court
Personal security measures for:	b) minors c) junior adults and d) adults	the following personal security measures are used:	— transfer to an institution for Protection and Medical Treatment of alcoholics and drug addicts.	— compulsory medical treatment of alcoholics and drug addicts.